

BOEKBESPREKINGEN

Waar Hagenaars kerkten. Geschiedenis van de Haagse kerken gebouwd voor 1900. Redactie: Ch. Dumas. Uitgeverij: Boekencentrum B.V. 's-Gravenhage. 272 blz. Ill. Foto's, f 25,—.

Dit boek verscheen ter gelegenheid van een gelijknamige expositie, opgezet om de gemeente Den Haag te waarschuwen tegen de afbraak in deze tijd van secularisatie, van het bezit aan kerken. De sobere verhalen over de historische en culturele waarde van de - vijftig! - beschreven kerken spreken voor zichzelf. Dit lees-, kijk- en naslagwerk had een betere band verdiend. Het is van landelijke betekenis.

Waardering komt toe aan het lokale Gemeentearchief dat de tentoonstelling organiseerde en zijn medewerkers C.C. Berg, R. Grootveld, W. de Koning Gans en C.J.J. Stal aanzette tot onderzoek en publicatie. Een anonieme redacteur vervaardigde een ideale index op personen en zaken.

Het grootste deel van de kerkgebouwen stamt uit de tweede helft van de negentiende eeuw, periode van spectaculaire stadsuitbreiding en romantisch kerkelijk leven. De beschrijving der feiten is in het algemeen zorgvuldig, al zijn enkele slordigheden blijven staan. De 'attestenkwestie' wordt foutief gedateerd en de bewering dat de kerkeraad van Amsterdam bij de Doleantie werd geschorst is onjuist (pag. 198, 214).

Wij attenderen speciaal op de twee inleidende beschouwingen. H.P.R. Rosenberg, hoofd van het Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg, verzorgde een overzicht van de architectuur (pag. 8-24), waarbij alle neo-stijlen van de negentiende eeuw de revue passeren. F.R.J. Knetsch, hoogleraar te Groningen, beschrijft in vogelvlucht en lapidaire stijl de achterliggende kerkgeschiedenis. Ik houd van zijn manier van schrijven, met uitspraken als die over het calvinisme: 'geen richting waarover heden ten dage zoveel onzin verkocht wordt als deze'. Zijn bijdrage is zowel uitdagend voor de kritische vakgeleerde als een handwijzer voor herdenkingsartikelen. Maar de vraag moet wel gesteld worden of hij in klein bestek niet teveel wilde. Als hij op pagina 37, 38 over de negentiende eeuw schrijft verschijnt Groen van Prinsterer ten tonele via de suggestieve tekening: 'Vervolgens kwam Groen van Prinsterer, in Brussel bekeerd, naar Den Haag als bestrijder van synodale halfheden'. Dit wekt de indruk dat Groen nog nooit in Den Haag was geweest en roept bovendien de vraag op of Knetsch over nieuwe gegevens betreffende diens bekering beschikt. Van Da Costa worden twee titels en een versregel kennelijk uit het hoofd (en niet voor honderd procent nauwkeurig) geciteerd (pagina 37, 38). Maar zo'n vondst als 'synodale halfheden' is fraai en het artikel wemelt van zulke formuleringen.

P.L. Schram

Joop Roest, *Vrije vogels. De geschiedenis van de vrijzinnige protestanten in Vlaardingen*, Rijswijk 1983. 191 bldz. Ill. f 21,50 + f 3,50 verzendkosten. Te bestellen: tel. 010 - 34 24 75.

Ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de Remonstrantse Gemeente te Vlaardingen verscheen dit boek, dat voor het grootste deel bestaat uit een